

— ערש"י ותוס'. ומשמע שאין קינוי וסתירה אוסרים אשה על בעלה אלא אם חושדה בזנות, אבל אם אינו חושדה אלא שקינא לה שלא תיסתר עם פלוני משום איסור יחוד או מסיבה אחרת — אינה נאסרת. [ואולם הרמב"ם השמיט כל דין זה שקינא דרך אברים, ולכאורה נראה מדבריו שפירש הגמרא באופן אחר, שקינא לה סתם וזינתה דרך אברים, שאינה שותה ולא נאסרה. ולפי זה אין הוכחה מהגמרא לדין הנ"ל]. (עפ"י תשובת הגר"ו מלאדי, וכן פסק באבני נזר אה"ע רלג; קיט, קכו; בית הלוי ח"ב מב, ד. באבני נזר שם פירש כן בדברי הבית-שמואל (סוף אה"ע). ולולא דבריו היה נראה בפשטות שכוונת הב"ש שאינו מקנא לה מאיש פלוני אלא מזהירה שלא תיסתר עם אנשים דעלמא, שזה ודאי אינו בגדר קינוי כלל).

דף נו

'מכאן ואילך אינו אלא נשיקה ופטור עליה' — משמע אפילו התחיל להכניס הגיד, אינו חייב אלא בהכנסת העטרה. ומכאן הוכיח הבית-שמואל (כ סק"ג) שאין חיוב אלא בהכנסת כל העטרה, [ודלא כמשמעות דברי הט"ז (ה סק"ד) שמיד בתחילת הכנסת העטרה חייב, מפני שבצדה התחתון היא מתקצרת והולכת והרי נכנסה כל העטרה שבאותו צד, ואין פטור לפי זה אלא בנשיקת אבר גרידא ללא הכנסה]. (לכאורה יש מקום לדחות הראיה, שפירוש 'מכאן ואילך', היינו שהכניס האבר בארכו [וכגון שלא היתה פסיקת רגלים, שהאבר בצורה מאונכת], ובאופן זה אין כאן הכנסת עטרה אלא נשיקה. אך יש לומר שבאופן זה אפילו נשיקה לא הוי, וכמו שפסק בשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"ד מא).

ונראה לכאן שאף הט"ז מסכים להלכה כדברי הבית-שמואל, שאינו חייב אלא בהכנסת כל העטרה, [ולא כתב אלא שגם בצד התחתון שלה קרויה עטרה, לאפוקי מדעת הדרישה]. וכן משמע קצת בבית-שמואל שמסיק להשוות דברי הט"ז עם דבריו).

'ואיכא דאמרי, מן האירוסין דברי הכל לא אכלה, דהא לא אכלה בחיי בעל, כי פליגי מן הנשואין, רב אמר אוכלת, דהא הות אכלה מעיקרא...' — נחלקו הדעות בפירוש דברי רב; יש מפרשים שמדין תורה סובר רב שקנה לכל, אלא גזרו חכמים לענין תרומה בלבד, שמא יאמרו נישואין שלא מדעת מאכילים (ערמב"ן ורשב"א). ויש מפרשים שאף מהתורה אמר רב שלא קנה לדברים שאינם מפורשים בפרשה [כדעת שמואל ללשון ראשונה].

(ע' שתי הדעות באה"ע סו"י קסו, ובבית יוסף. ע"ע באבני מלואים (לג סק"ב), וקושייתו אינה אלא לשיטה אחרונה, וכמש"כ בקהלות יעקב סי' יג. ועע"ש בס"י כו).

(ע"ב) 'אלא מאי זכין' אשלא כדרכה דחייבי לאוין' — ומקור הדבר שחייבים בחייבי לאוין על ביאה שלא כדרכה, כתב הרא"ש (וכ"כ מהרש"א בדעת רש"י), משפחה חרופה, מכך שגילה הכתוב שאינו חייב אלא בכדרכה, משמע ששאר חייבי לאוין אף שלא כדרכה [וכדרך שלמדו לעיל לענין העראה]. וזה דוקא בלאוין דעלמא, אבל לאוין דכהונה אי אפשר ללמוד משפחה חרופה אלא גלמדים בגזרה-שוה 'ביאה ביאה' מיבמה, כמו שכתב רש"י. (ע"ע רש"י שובת הלוי ח"ג ז, ה) שביארו מדוע הוצרכנו (לעיל נד.) ללימוד מיוחד שיבמה נקנית בביאה שלא כדרכה, והלא אפשר ללמוד מחייבי לאוין בהך גזרה-שוה דביאה ביאה). והתוס' כתבו שגם שאר חייבי לאוין גלמדים מגזרה-שוה זו. (ולדעתם כנראה אי אפשר ללמוד שני דברים מגילוי הכתוב בשפחה חרופה, גם העראה וגם ביאה שלא כדרכה. עפ"י מהרש"א).

'אשת כהן שנאנסה — בעלה לוקה עליה משום זונה... משום טומאה' — ה'קדן אורה' עמד על דקדוק הלשון 'בעלה לוקה עליה', כאילו בא למעט אדם אחר, והלא כל עיקרו של איסור זה לא נאמר אלא כלפי הבעל?

ויש לומר על פי שיטת ה'נודע ביהודה' (אה"ע קמא ע; תנינא יב) שאיסור זה של אשת כהן שנאנסה, היות ולא נאמר בפרשת עריות, וגם אינו שוה בכל, שאינו אלא לכהנים — אין האשה מוזהרת עליו אלא הכהן לבדו (בניגוד לשאר איסורי ביאה שלמדו אזהרה גם עליה מ'הנפשות העושות'. אמנם, גם כאן אסור לה מהדין הכללי של 'לפני עיור' וכו'). ואפשר שלכך דייקו 'בעלה לוקה' לומר שהיא אינה לוקה. (הגר"ר בענגיס כב, ד)

— מכאן הוכיחו אחרונים, שגם לפי מה שכתב הרמב"ם (איסורי ביאה יז, א) שאין מלקות בחייבי לאוין בביאה בלא קדושין, לאו דוקא אם הקדושין נעשים באיסור [ומפני שהקדושין הם ממרכיבי החיוב כמו הביאה], אלא הכוונה לומר שאינו לוקה על ביאת איסור רק בדרך אישות, הלכך גם כאשר הקדושין היו בהתר, כמו כאן, לוקה על ביאת איסור לבדה, מפני שהיא ביאה בדרך אישות. (ע"ע: שו"ת רעק"א ריג רכא; אמרי משה י, ו בהגהה; קובץ הערות נ, א; אבי עזרי — איס"ב יז, ב).

— בענין אשת כהן שנאנסה, אם דינה כדין סוטה לפטור צרתה מן היבום — ע' בנמוקי יוסף לעיל יא שנסתפק בדבר, ובבית שמואל (קעג סק"י) הקשה מסוגיתנו שמבואר שכתוב בה 'טומאה'. ובבאור ספק הנמו"י ע' בחדושי הגרנ"ט; ו; קובץ הערות.

כללים וצינונים

חילוקים בדין, בין דברים המפורשים בתורה לבין הנדרשים
'... ושמואל אמר: לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה'

טעמו של שמואל — הסבירו בתוספות — כיון שביאת שוגג ואונס אינן קונות בשאר מקומות, סברה היא שלא נתרבו כאן אלא לדברים המפורשים בפרשה, כירושת האח, פטירתה מיבום ופטור הצרה, ולא לשאר דברים שאינם מפורשים, אף על פי שנלמדים מן הדרשה מפסוקי הפרשה.

חילוק כעין זה בין דברים המפורשים לנדרשים, מצאנו בתוס' בפסחים (לה, א ד"ה חלות). שם מובאת סברה שפסול שימור המצה לשם מצה-פסולה, אינו אלא כששימר לשם פסול הכתוב בהדיא. וכן יש בתוס' שבת כח. ד"ה אלא ב"ק ג. ועוד.

וכיוצא בזה מצינו בכמה מקומות שיש העדפה וקדימות מסוימת לדבר המפורש מהדבר שאיננו מפורש. וכן מצינו לפעמים שחכמים גזרו על המפורש בתורה יותר מאשר על דברים שנלמדו מדרשה. וכן כתבו התוס' בכמה מקומות שדבר המפורש בתורה להתר, אין חכמים אוסרים אותו. ועוד יש נפקותות מסוימות בדין תורה, בין המפורש לנדרש, כגון לענין חלות שבועה על דין תורה, שאינה חלה אלא על דבר שאינו מפורש בתורה. וכן ביאת מקדש בכלול או במקצתו (עתוס' לעיל ז: ד"ה ואמר) או לענין הכנסת טומאה שאינה מפורשת בתורה, למקדש (ערמב"ם טומאת מת ה, ה וכו"מ); 'ידות נדרים ונזירות ועוד. ראה בפירוט במובא בימא לד (חברת קכה).

בין 'הופעל' ו'נפעל'

'אמר רבא: אשת כהן שנאנסה — בעלה לוקה עליה משום זונה. משום זונה אין משום טומאה לא?' רש"י: הא אמרינן בפרק קמא 'הא מה אני מקיים אחרי אשר ה'טמאה — לרבות סוטה שנבעלה'. יש להוסיף בבאור שאלת הגמרא, שמשמע מלשון הכתוב עצמו שיש איסור 'טומאה' באשת כהן שנאנסה, ולכך מקשה מכך על רבא; —

כי בכל התנ"ך בא לשון טומאה בבנין 'נפעל' — 'נטמאה', 'נטמאו', מלבד בפסוק זה אחרי אשר ה'טמאה — ב'הופעל', ובנין זה מורה שאינו תלוי ברצון הנפעל, כמו ויוסף הורד מצרימה — באונס גמור.

שלא כ'נפעל' שגורם לעצמו את הדבר. ומכאן שיש אופנים שגם נטמאה באונס נאסרת על בעלה, וזוהי אשת כהן שנאנסה. (עפ"י משך חכמה — תצא כד, ד)

מעשה אסור הנעשה באונס, האם נחשב 'מעשה-עבירה'?

'מתיב רבי זירא...'

יש שבארו שורש מחלוקתם של רבא ורבי זירא אם אשת איש שזנתה אסורה לכהן משום 'זונה', בדרך זו: האם מעשה איסור של אדם הנעשה לאונסו נחשב כמעשה עבירה מבחינתו, אלא שפטור מעונשין משום 'ולנערה לא תעשה דבר', או שמא בדיני התורה אין נחשב שעשה מעשה-איסור כלל, ומפני כך אין להחשיבה לזונה.

בשאלה זו נחלקו רבא ורבי זירא בענין אחר. במסכת עבודה זרה (נד) דנו בדין 'נעבד' (בהמה שעשאה אלהות ועבדו לה) שאסור לזנובה, מה דין הבהמה שעבדה באונס, ונחלקו בדבר רבא ור"ז, לרבא אסורה ולר"ז מותרת. וברא הגאון בעל 'חמדת שלמה' (בשור"ת סי' לה) שהטעם להתירה, הגם שמכל מקום נעשתה בה עבירה — משום שבאונס אין כלל שם 'נעבד' עליה. נמצא שרבא ורבי זירא הולכים לשיטתם. (אמנם יש הגורסים בסוגיתנו 'רבה'). (חידושי הגר"ר בעניני כבד; מי נפתות. וכיו"ב בשור"ת דובב מישרים ח"ג ק. אם כי אין הדברים מוכרחים ואפשר לחלק בין הנידונים.

עוד בגדרי מעשה עבירה באונס — ע' בקובץ שעורים ריש כתובות, אות ה; 'חידושי הגר"ח על הש"ס' — בענין 'אשו משום ממונו'; אתון דאורייתא — יג; בית ישי — מז; וע' נדרים כז 'אמר ליה רבא...'. וברש"ש, שיעורי ר' פסח מקרובין ור"ח מטלז ובספר נחלת משה שם; משאת המלך על הרמב"ם — א (ובחידושי על מסכתין לעיל נג).

דף נז

'אי בקדושתיה קאי לא אכלה, דהא אמר מר: בת גר זכר כבת חלל זכר'. רש"י: 'זבת חלל פסולה לכהונה בפרק עשרה יוחסין. וכיון דבקדושתיה קאי לא אכלה, דאמרינן הרי זו פסולה לו ועשאה חללה בביאתו'.

משמע מדברי רש"י שכל עוד לא נבעלה, אוכלת בתרומה. וצריך עיון, הלא חללות אוסרת באכילת תרומה, כמבואר במשנתנו ובעוד מקומות, ואם בת גר דינה כבת חלל, מדוע אוכלת? ואכן התוס' כאן צדדו שפסולה בתרומה מצד עצמה, שהרי היא כחללה גמורה, עיין שם. (וע' בקרן אורה ובערוך לגר ורש"ש). ויש לבאר על פי דברי הרמב"ם (הל' תרומות פ"ו) שזונה וחללה אסורות בתרומה משום ובת כהן כי תהיה לאיש זר, הוא בתרומת הקדשים לא תאכל, וכדרשת הגמ': כיון שנבעלה לפסול לה — פסלה. ולפי זה יש לומר שזהו דוקא כשנתחללה על ידי ביאת איסור, שאז אינה אוכלת אפילו כשהיא 'קנין כספו' של כהן. מה שאין כן חללה-שמתולדה, אין חללותה נחשבת אלא כפסול 'זרות', וכשם שזר אוכל בתרומה בתור 'קנין כספו' של הכהן, כגון בת ישראל הנשואה לכהן, כך חללה זו. אולם כשנבעלה לו, הריהי נפסלת בעצם ואסורה בכל גוונא.

ובזה מיושבת תמיהת האחרונים על מה שמבואר בגמרא ששפחה של כהן אוכלת בתרומה, כדברי הגמרא לעיל 'הואיל ומאכילה בעבדיו ושפחותיו הכנענים' — והלא שפחה, דין 'זונה' יש לה אפילו כשלא נבעלה לפסול, כנכרית, וכמו שפסק הרמב"ם (הל' איסורי ביאה פ"ח), ומדוע מותרת בתרומה? אך כיון שנחשבת זונה מתולדה, אוכלת בתרומה בתורת 'קנין כספו' של כהן, כנ"ל. [ואם תאמר מכל מקום תאסר מפני שמוחזקת שנבעלה לגוי או לעבד — יש לומר שאין ביאת איסור פוסלת אלא בבית ישראל שקידושין תופשין בה, וכדכתב כי תהיה לאיש זר]. (בית ישי מו, ב. וכע"ז יש בחידושי הגר"ח על הש"ס — בכורות. וע"ש קידושין כא. וע"ע באריכות בכ"ז בקהילות יעקב — יבמות לד).